

TERORISTIČKA PROPAGANDA I ULOGA MEDIJA

APSTRAKT

Autor analizira osnovne elemente terorističke propagande i ciljeve koje terorističke grupe žele da ostvare putem izveštavanja masovnih medija o njihovim aktima. U propagadnom smislu teroristi nastoje da izvršenjem određenih akata ukažu na njihovo prisustvo, ciljeve i stavove. Svaki teroristički akt sprovodi se planirano da bi simbolika koju nosi u sebi bila jasna i ukazala na stavove terorista o određenom političkom pitanju. Da bi teroristički akt u propagandom smislu bio uspješan neophodno je dugoročno planiranje, pa teroristi u tu svrhu koriste određene strategije i taktike. Informisanost javnog mnjenja određene zemlje o izvršenom terorističkom aktu je osnovni cilj terorističkih grupa, pa one nastoje da svojim aktima pre svega privuku pažnju masovnih medija. U informativnom smislu najbolja odbrana od terorizma je saradnja vladajućih struktura i medija na polju razmene informacija, ali i veća angažovanost medija u oblasti javne diplomatije.

Ključne reči: propaganda, terorizam, politički ciljevi, 11. septembar, masovni mediji, SAD, javna diplomatija

DEFINICIJA TERORIZMA I TERORISTIČKIH CILJEVA

Mediji su u savremenom svetu prisutni uvek i svuda, pa samim tim i na mestima na kojima su izvršeni teroristički akti. Danas je nemoguće da se određeni teroristički akt izvrši a da ne bude medijski ispraćen. Različiti su instrumenti koje teroristi upotrebljavaju za izvršenje terorističkih akata, kao što su i motivacije terorista različite. Kada

1 Aleksandar Jazić, diplomirani politikolog, postdiplomac Fakulteta političkih nauka na stručnom osposobljavanju i usavršavanju u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, e-mail adresa jazic_aleksandar@yahoo.com

su u pitanju mediji i nastojanje da se ostvari medijska zastupljenost, za terorizam možemo reći da predstavlja snažno sredstvo za prikupljanje podrške od strane terorističkih pokreta.

Osnovna ideja koja se nalazi u temelju ove tvrdnje je mišljenje da teroristi koriste nasilje kako bi isprovocirali vlast da počne da sprovodi stroge i neselektivne protivterorističke odgovore što teroristima može da pomogne da radikalizuju i mobilišu stanovništvo čije interese teroristi tvrde da predstavljaju.²

Obim nasilja nije ono što najviše razlikuje teroriste od ostalih grupa, kao što su borci za slobodu ili gerilci, već odabir ciljeva ili način na koji ostvaruju svoje aktivnosti. Teroristi se definišu po sredstvima koja koriste, kao što je teror, a borci za slobodu po ciljevima koje žele da ostvare, kao što je građanska sloboda.

U borbi za slobodu mogu se upotrebljavati metode koje poštuju imunitet neborbenih meta, što omogućava borcima za slobodu da se bore drugačije od terorista koji su spremni da upotrebe nasilje i protiv nenaoružanih civila i da se za možda dobre ciljeve bore surovim metodama.

Ono po čemu se terorističke grupe najviše razlikuju od oslobodilačkih pokreta je ishod, odnosno koja će frakcija uspeti ili doživjeti neuspjeh u političkoj borbi za vlast. Takođe, borce za slobodu i teroriste možemo razlikovati i na osnovu Ženevske konvencije usvojene 1949. godine koja se tiče zaštite civilnog stanovništva u ratu a koja, između ostalog, zabranjuje i nasilje nad životom i ličnošću pojedinaca, ubijanje, masakriranje, surov tretman, mučenje i uzimanje talaca a veliki broj terorističkih akata uključuje upravo ove elemente.³ Bez obzira da li su u pitanju borci za slobodu ili gerilci, ukoliko se nasilje upotrebi protiv nedužnih civila onda će se ove grupe posmatrati kao terorističke.⁴

Određene činjenice na osnovu kojih možemo razlikovati borce za slobodu i gerilce od terorista su: cilj terorista su civili; gerilci napadaju vojno

2 Videti: Ethan Bueno de Mesquita and Eric S. Dickson, "The Propaganda of the Deed: Terrorism, Counterterrorism, and Mobilization", *American Journal of Political Science*, vol. 51, no. 2, April 2007, pp. 364-381.

3 Videti: *Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*, Internet: http://www.integranet.un.org/preventgenocide/rwanda/text-images/Geneva_CivilPersons_20/07/2009.

4 Tamilski tigrovi, koji se bore na Šri Lanki za svoju nezavisnost, smatraju se terorističkom grupom a ne oslobodilačkom jer često u svojoj borbi uništavaju sela i ubijaju političke predstavnike.

osoblje i vojne objekte; borci za slobodu sprovode kampanju kako bi oslobodili sopstveno stanovništvo diktatorske represije i preuzeli nelegitimno zauzetu vlast.

Teroristi se često obeležavaju kao „međunarodni beskućnici” čiji je osnovni cilj da dobiju teritoriju, odnosno državu, koja bi bila pod njihovom kontrolom. Bez obzira što se vremenom povrdilo da je pozadina najvećeg broja terorističkih akata verski fanatizam, osnovni cilj većine terorističkih grupa je nezavisnost i država.

Postoji i takozvani državni terorizam, odnosno situacija u kojoj određene države podržavaju aktivnosti nekih terorističkih pokreta koji se zalažu za filozofske stavove koje te države prihvataju.⁵ Često se dešavalo da su države finansirale, obučavale, opremale i pružale utočište teroristima čije su aktivnosti išle na ruku njihovim spoljnopolitičkim ciljevima, ali su najčešće ove grupe upotrebljavale za jačanje sopstvene politike na unutrašnjem planu.

Obaveštajni krugovi u SAD koriste dvodelnu klasifikaciju država koje podržavaju terorističke organizacije:⁶ države koje sprovode terorističke akcije izvan svojih granica kako bi postigle određene političke ciljeve. Civili i civilni objekti su u ovom slučaju redovna meta napada; Države koje pomažu terorističkim organizacijama putem političke i ideološke podrške, finansiranjem i različitim oblicima materijalne pomoći.

Terorizam možemo definisati kao: „upotrebu pretnje nasiljem, od strane malih grupa protiv neuniformisanih pripadnika velikih grupa, zarad postizanja političkih ciljeva”.⁷ Čarls Kegli i Judžin Vitkof definišu terorizam kao: „unapred smišljeno politički motivisano nasilje koje protiv neborbenih ciljeva sprovode subnacionalne grupe ili tajni agenti, obično sa namerom da utiču na javnost”.⁸ Pipa Noris, Montanj Kern i Marion Džast definišu terorizam kao: „sistematsku upotrebu nasilnog zastrašivanja protiv civila zarad političkih ciljeva”.⁹ Bartelemi Kurmon i Darko Ribnikar smatraju da: „terorizam ima za

5 Videti: James M. Lutz and Brenda J. Lutz, *Global Terrorism*, Routledge, 2004, pp. 14-16.

6 Videti: David J. Whittaker, *Terrorists and Terrorism in Contemporary World*, Routledge, New York, 2004, pp. 9-10.

7 Clark R. McCauley, “The Psychology of Terrorism”, Social Science Research Council, Internet: <http://www.ssrc.org/sept11/essays/mccauley.htm> 23/09/2008.

8 Čarls Kegli i Judžin Vitkof, *Svetska politika*, Centar za studije Jugoistočne Evrope, Beograd, 2004, str. 622.

9 Pippa Norris, Montague Kern and Marion Just, *Framing Terrorism: The News Media, The Government and the Public*, Routledge, New York, 2003, p. 6.

cilj da kod stanovništva i vlasti na koje se ustremio unese strah, a da pri tome ne izazove obavezno masovna razaranja".¹⁰ Brus Hofman posmatra terorizam kao: „nasilni akt koji se preduzima naročito da bi privukao pažnju, a onda putem stvorenog publiciteta da bi preneo poruku”.¹¹

Na osnovu ovih definicija možemo zaključiti da se terorizam sprovodi protiv civilnog stanovništva kako bi se pridobila medijska pažnja i promovisali ciljevi terorista a sa ciljem da se putem izazivanja straha vlast određene zemlje prisili da omogući ostvarenje tih ciljeva. Bez obzira na veliki broj savremenih definicija terorizma, postoji slaganje oko nekih ključnih kriterijuma.

Ti kriterijumi su:¹²

- terorizam je smišljena, politički motivisana upotreba nasilja ili pretnja nasiljem da bi se zaplašila vlada ili većina javnosti ili da bi se izvršio pritisak na njih
- terorizam predstavlja strategiju nasilja koja je osmišljena da ostvari rezultate postepenim izazivanjem straha i nesigurnosti
- to je nezakonita upotreba pretnje ili sile putem dugoročne kampanje ili sporadičnih incidenata
- to je sračunata upotreba nasilja protiv civila, odnosno neborbenih ciljeva
- moć se u osnovi nalazi na vrhu političkog nasilja- ona je osvajanje, manipulacija i koristi se kako bi se izazvale određene promene
- revolucionarni terorizam ima za cilj da izazove kompletnu političku promenu unutar države
- polurevolucionarne strategije imaju cilj da ostvare političku promenu bez kolapsa političkog sistema
- što se tiče ciljeva, sredstava, meta i načina sprovođenja akcija to je tajna aktivnost koja je pažljivo planirana
- ciljevi se u osnovi mogu razumeti kao politički, socijalni, ideološki ili religiozni, jer bi bez ovih ciljeva teroristi bili smatrani delikventima i kriminalcima

10 Bartelemi Kurmon i Darko Ribnikar, *Asimetrični ratovi*, Novinsko-izdavački centar „Vojska”, Beograd, 2003, str. 123.

11 Brus Hofman, *Unutrašnji terorizam*, Narodna knjiga i Alfa, Beograd, 2000, str. 118.

12 Videti: David J. Whittaker, *Terrorists and Terrorism in Contemporary World*, loc. cit., pp. 1-4.

- terorizam se obično sprovodi od strane manjinskih grupa, a u nekim slučajevima i od strane usamljenih pojedinaca
- postizanje maksimuma publiciteta je uvek važan cilj za teroriste
- oblasti u kojima se sprovode akcije, od specifičnih zemalja i lokacija do različitih segmenata društva, postaju brzo transnacionalne gde širenje oblasti delovanja terorističke organizacije često prelazi državne granice.

Naglašeno razlikovanje između uniformisanih i neuniformisanih lica počelo je polako da nestaje nakon Francuske revolucije.

Francuska revolucija je donela novu vrstu oružanih snaga „narodnu vojsku”, koja je tada zamenila profesionalnu vojsku u većini zemalja Evrope. Od tada zapadnjački način ratovanja je triumfovao i samo je „narodna vojska” bila u stanju da pobedi „narodnu vojsku”. Posledica ovoga bila je činjenica da se stvorilo mišljenje da iza vojske svake zemlje stoji narod, pa je na taj način i stanovništvo postalo legitimna meta. Sredstva i načini kojima se žele ostvariti teroristički ciljevi određuju i osnovne karakteristike međunarodnog terorizma.

Osnovne karakteristike međunarodnog terorizma danas se mogu razvrstati na: organizovanost, tajnost u planiranju, visoka stručnost, simbolička primena, nepredvidivost i upotreba nasilja u propagandnim aktivnostima.

Organizovanost podrazumeva postojanje određene hijerarhije unutar terorističke organizacije. Struktura organizovanosti je najčešće horizontalna i vertikalna. U okviru horizontalne organizovanosti postoji više paralelnih grupa među kojima ne postoji nikakav oblik nadređenosti ili podređenosti. Vertikalna organizacija podrazumeva postojanje hijerarhije, odnosno hijerarhijske podređenosti horizontalno organizovanih grupa u odnosu na zajednički organ ili pojedinca.

Tajnost u planiranju uslovljena je izdvojenošću terorističke grupe iz sistema važećih normi određenog društva.

Visoka stručnost rezultat je saznanja da realizacija savremenih oblika terorističkih aktivnosti zahteva visok stepen organizacijskih, stručnih i operativnih sposobnosti organizatora i izvršioca terorističkih aktivnosti.

Nepredvidivost izvršenja terorističkih aktivnosti je veoma važna za terorističke grupe, jer na taj način bilo kakva analiza delovanja i organizovanosti terorističkih grupa od strane organa bezbednosti ne može osigurati potpunu bezbednost potencijalnih žrtava.

Simbolička primena ima za cilj da izvođenjem terorističkog akta ukaže na određene stavove ili ciljeve terorista. Da bi uneli željenu simboliku u svoj akt teroristi često svoje aktivnosti izvode na specifičnim mestima, na neki datum koji poseduje određenu simboliku ili sa ciljem uništavanja objekata koji simbolišu određen sistem vrednosti. Sa ovim ciljem teroristi izvode svoje aktivnosti i protiv istaknutih pojedinaca i grupa.

Upotreba nasilja u propagandnim aktivnostima je ključna za terorističke aktivnosti. Teroristi koji se bave planiranjem i organizovanjem propagandnih aktivnosti unutar terorističkih organizacija shvataju elementarni značaj propagande. Mnoge terorističke grupe osnovale su svoja politička krila kako bi obezbedile podršku svojim propagandnim aktivnostima.

Vlade različitih zemalja kontrolišu terorizam kroz različite obaveštajne i političke aktivnosti, ali je neophodno i da sprovode razne protivterorističke kampanje kako bi osnažile podršku svojoj politici i na taj način oslabile podršku teroristima.

Psiholozi razlikuju dve vrste agresivnosti: emocionalnu i instrumentalnu. Emocionalna agresivnost je povezana sa besom i ne uključuje u sebi razmišljanje o posledicama. Rezultat emocionalne agresivnosti je aktivnost jedne osobe koja želi da povredi drugu osobu koja joj je naškodila, dok instrumentalna agresivnost je mnogo više proračunata, odnosno više predstavlja upotrebu agresivnosti kao sredstva da se značajno i ciljno naškodi drugoj strani.¹³ Agresivnost koju ispoljavaju teroristi može uključivati emocionalnu agresivnost, naročito kada su u pitanju osobe među teroristima koje vrše ubistva, ali teroristi koji su zaduženi za planiranje obično razmišljaju o ciljevima koje žele da postignu, što predstavlja instrumentalnu agresivnost.

Osnovni ciljevi planera u ovakvim grupama su izazivanje dugoročne štete na strani neprijatelja i ostvarivanje dugoročne koristi za svoju grupu. Teroristi se na neki način nadaju da će njihove aktivnosti izazvati nasilan odgovor druge strane, što teroristima treba da pomogne u mobilizaciji svojih ljudi. Baza piramide terorističke organizacije sačinjena je od ljudi koji imaju simpatije prema ciljevima terorista, ali su protiv upotrebe nasilnih sredstava koje teroristi koriste. Ovakva piramida je veoma važna za teroriste zbog zaštite i regrutovanja novih sledbenika. Teroristi se nadaju da će preterana akcija protiv njih pogoditi i nekog ko je na njihovoj strani ali još nema radikalno mišljenje i nije uključen u njihove redove. Na taj način ne samo da

13 Videti: Nikola Rot, *Psihologija ličnosti*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1985, str. 130-33.

se širi baza simpatizera terorista, nego se i simpatizeri odlučuju na akciju i žrtvovanje, pa se samim tim učvršćuje i pozicija onih koji se nalaze na vrhu piramide terorističke organizacije. Ipak, specifična priroda terorističkog nasilja često je kontraproduktivna, odnosno nastoji da osnaži otpor, da izazove javnu odmazdu i neslaganje, da izazove snažnu protivterorističku akciju kako bi se ljudi koji sprovode protivterorističku akciju obeležili kao nehumani, što ujedno treba da oslabi pozivanje ovih ljudi na legitimitet. Kao rezultat ovih protivurečnosti između terorističke želje za legitimitetom i kontraproduktivne reakcije javnosti teroristi usvajaju stavove koji im pomažu da prevaziđu ove dileme. Ovi stavovi uključuju:¹⁴

- verovanje da je njihov motiv pravedan pa su zato i njihove metode opravdane
- neograničena mržnja prema neprijatelju koji im se suprotstavlja
- verovanje da je opravdanost njihovih motiva takva da je trijumf neizbežan pa čak i ako ciljeve nije moguće ostvariti u kratkom roku
- moralna sigurnost u sopstvene motive koja im omogućava da negiraju činjenicu da su njihova dela kriminalni čin, pa na taj način mogu da opravdaju teror kao legitiman metod.

Stavovi koji se suprotstavljaju vlastima nameću potrebu da se izazove osećaj krivice kod vladajućeg establišmenta i stvori slika o njegovoj nesposobnosti. Takođe, teroristi nastoje da službe bezbednosti prikažu kao nekompetentne i da se i oni podvrgnu teroru kako bi se oslabio njihov moral. Najvažniji cilj terorista je da se oslabi legitimitet vladajućeg režima i stvori slika o opradanosti terorističke strategije i motiva.

Mediji ne stvaraju terorizam, ali određeni postupci medija mogu da olakšaju ostvarenje strateških ciljeva terorističkim grupama. Negativni efekti uključenosti medija u praćenje terorističkih aktivnosti su: davanje primera drugima koji žele da ponove iste akcije kako bi se i oni promovisali putem medija, ugrožavanje ostvarenja antiterorističkih akcija, a postoji i mogućnost uključenja predstavnika medija u incidente koji dovode do neopravdanog učešća u rukovođenju terorističkih aktivnosti.

Nastajanje novih tehnologija omogućava terorističkim grupama da dođu do sredstava kojima mogu promovisati svoje ciljeve van postojećeg sistema medija, odnosno teroristi mogu da osnivaju nelegalne radio i TV stanice,

14 Videti: Richard Latter, "Terrorism and the Media: Ethical and Practical Dilemmas for Government, Journalists and Public", *Wilton Park Papers I*, 1988, p. 7.

stanice satelitske televizije, kao i nelegalne novinske listove. U demokratskim društvima je veoma teško da vladajući režim deluje na javnost direktno zbog velikog broja medijskih organizacija, pa često nije moguće sprečiti objavljivanje ni najmanjih terorističkih aktivnosti, čak ni na veoma kratak period, što predstavlja prednost za teroriste koji javnost i posmatraju kao niz različitih medijskih organizacija.

Zajednička karakteristika svih terorista je frustracija koja nastaje zbog nemogućnosti da svoja osećanja i ideje ili osećanja i želje grupe prenese u „spoljni” svet, pa u želji da predstave svoje ciljeve kroz medije, teroristi se upuštaju u aktivnosti kojima žele da uspostave određeni odnos sa medijima. Ove aktivnosti uključuju izjave kojima se prihvata odgovornost za određena dela, objavljivanje manifesta, dostavljanje medijima video materijala, konferencija za novinare, intervjue, pa čak dopuštaju novinarima da budu prisutni u nekim njihovim objektima. Od veličine i snage same terorističke grupe zavisi koja će od ovih tehnika biti upotrebljena, ali i od terorističkih akata koje su sproveli, meta koje su napadnute, lokacije na kojoj je akcija sprovedena, a pre svega od publiciteta koji žele da izazovu.

Teroristi često ne uspevaju da realizuju veliki broj svojih ciljeva kroz medije a razlog za to je velika distanca, odnosno udaljenost, između akata koje sprovode i njihove publike, pa ovi akti nemaju mogućnost da inspirišu teror. Teroristi u ovakvoj situaciji mogu uspeti samo ako njihovi akti izazovu odmazdu vladajućeg režima koja se protivi javnom mišljenju. Prikazana slika počinjenih terorističkih akata, sa druge strane, može pojačati kolektivnu zabrinutost i uticati da se javnost dobrovoljno odrekne određenih sloboda zarad bezbednosti i da počne da pruža snažniju podršku vladajućem režimu i dominantnim vrednostima. U takvoj situaciji, mere koje bi država sprovodila a koje bi u nekim drugim okolnostima bile smatrane represivnim, ne bi bile dovedene u pitanje.

Postoje određene tvrdnje da mediji voljno i nevoljno ohrabruju terorizam i da otežavaju sprovođenje protivterorističkih mera. Sa jedne strane, mediji se optužuju da olakšavaju ostvarenje većine terorističkih ciljeva, a sa druge strane, mediji se okrivljavaju da njihovo prisustvo i izveštavanje o određenom terorističkom aktu pojačava negativne efekte koje teroristi žele da izazovu svojim aktima. Ovakav odnos prema medijima vidi se u tvrdnji Konrada Rasela iz Ef-Bi-Aj-a (FBI): „Terorizam je pravo pozorište, ono što teroristi žele je scena.”¹⁵

15 Bill Winter, “Media Taken to Task for Terrorism Coverage”, *American Bar Association Journal*, December 1980, vol. 66, p. 1510.

Osnova ovakvog odnosa prema medijima leži u tvrdnji da prisustvo medija olakšava izvršenje terorističkih akata i omogućava teroristima da lakše dođu do ostvarenja svojih ciljeva. Drugim rečima, prisustvo medija utiče na prolongiranje terorističkih akcija, usporava sprovođenje policijskih akcija, omogućava teroristima da dođu do taktičkih i strateških informacija, ugrožava živote talaca i pripadnika policije. Na taj način stvaraju se uslovi u kojima jača pritisak na vlasti da se incident reši ili da se uspostavi dogovor sa teroristima, pa čak i da se izađe u susret terorističkim zahtevima.

Količina publiciteta, naročito publiciteta koji se stiče putem masovnih medija, koju teroristi uspeju da ostvare putem njihovih akata najčešće će biti viđena kao osnovni kriterijum za procenu uspeha ili poraza sprovedene akcije. Načini na koje teroristi nastoje da ostvare željeni nivo publiciteta mogu se podeliti na:¹⁶

- planiranje akcija koje treba da imaju veliki značaj u vestima
- sprovođenje aktivnosti koje treba da osnaže sopstvenu propagandu i regrutovanje
- odabir najpogodnijeg vremena i lokacije za privlačenje publiciteta prilikom sprovođenja akcija
- izdavanje proglasa
- održavanje kontakata sa štampom i davanje izjava
- priznavanje odgovornosti za određene akcije
- slanje poruka kroz značenje i simboliku mete ili akata.

MOTIVI TERORISTIČKIH GRUPA

Članovi terorističkih organizacija motivisani su različitim faktorima, od političkih do religijskih. Neki prilaze ovim grupama kako bi stekli određeni status u lokalnoj zajednici, druge uzbuđuje pripadanje tajnoj organizaciji, dok neki samo žele da dođu do određene finansijske koristi.¹⁷ U industrijski razvijenim zemljama terorizam najčešće postoji tamo gde su socijalne

16 David L. Paletz and Alex P. Schmid, *Terrorism and the Media*, Sage Publications, Inc., Newbury Park, 1992, p. 32.

17 Videti: Ed Cairns, "Interpreting and Responding to Terrorism", The Society for the Study of Peace, Conflict & Violence: Peace Psychology Division of the American Psychological Association – Division 48, Internet: <http://www.webster.edu/peacepsychology/terrorismstatement.html> 23/09/2008.

razlike prenaplašene i gde manjinske grupe smatraju da su im uskraćena određena prava.

U suštini postoje tri vrste motivacija koje određuju delovanje određenih terorističkih grupa: racionalna motivacija, psihološka motivacija i kulturna motivacija.¹⁸

Racionalna motivacija određuje ponašanje terorista u smeru da pre svega razmišljaju o svojim ciljevima i mogućnostima, analizirajući ih kroz prizmu „cene” koju moraju da plate i mogućeg dobitka.

„Racionalni terorista” na prvom mestu nastoji da pronađe način za ostvarenje svojih ciljeva bez sprovođenja nasilnih terorističkih akata. Usled postojanja rizika, on razmatra kapacitete i snagu protivnika nasuprot svojim kapacitetima za uspešno sprovođenje napada. To, pre svega, podrazumeva analizu sposobnosti sopstvene grupe za ostvarenje zacrtanih ciljeva. U tom slučaju, osnovno pitanje je da li će terorističke metode uspeti da ostvare željenu svrhu, s obzirom na društvene okolnosti koje postoje u tom momentu.

Psihološka motivacija za sprovođenje terorističkih akata proizilazi iz ličnog nezadovoljstva teroriste sopstvenim životom i dostignućima. U slučaju ovakve motivisanosti, teroristi ni u jednom slučaju ne razmatraju mogućnost da možda nisu u pravu i da su pogledi drugih možda bar delimično istiniti. Oni nastoje da što više prošire svoju antisocijalnu motivaciju na druge, stvarajući polarizaciju „mi protiv njih”. Druga važna karakteristika psihološke motivacije terorista je izražena želja da se pripada određenoj grupi. Za mnoge teroriste pripadnost grupi predstavlja jaču motivaciju nego politički ciljevi koje grupa želi da ostvari. Takvi pojedinci svoj društveni položaj definišu isključivo preko pripadnosti grupi. Terorističke grupe sa jakom unutrašnjom motivacijom imaju snažnu želju da stalno potvrđuju važnost svog postojanja i nastoje da sprovedu što više terorističkih aktivnosti, pa to dovodi do sprovođenja terorističkih akata koji su neproduktivni ili čak kontraproduktivni za ostvarenje ciljeva koje žele da ostvare.

Kod terorističkih grupa sa izraženom psihološkom motivacijom postoji jasno određenje neprijatelja kao zlog, kao i stalno nastojanje da se njihove aktivnosti prošire i da se pojača njihov intenzitet. U ovim grupama kompromis se odbacuje i grupa nastoji da ostvari maskimalne ciljeve, a pregovori se smatraju nečasnim i izdajničkim.

18 Videti: David J. Whittaker, *The Terrorism Reader-Second Edition*, Routledge, 2003, pp. 17-21.

Kulturna motivacija unutar terorističkih grupa snažno utiče na jedinstvo i oblikovanje ciljeva i vrednosti unutar terorističkih grupa. Kultura oblikuje vrednosti i motiviše ljude određene zajednice na način koji deluje nerazuman za posmatrača sa strane. Način života celokupne zajednice i određenog pojedinca koji je sastavni deo te zajednice delom predstavlja kulturnu karakteristiku koja ima izuzetan uticaj na terorizam.

Osnovna kulturna determinanta terorizma je percepcija „stranaca” i razumevanje opasnosti po etnički opstanak grupe. Sva ljudska bića su osetljiva na pretnje po vrednosti sa kojima se identifikuju. Ove vrednosti uključuju jezik, religiju, pripadnost grupi i matičnu teritoriju određenog naroda ili samo teritoriju na kojoj određeni narod živi. Mogućnost da se neka od ovih vrednosti izgubi povlači za sobom mogućnost odbrambene, pa čak i ksenofobične reakcije.

Religija je najverovatnije najmoćnija od svih kulturnih identifikatora jer nosi sa sobom veoma duboke vrednosti. Pretnja po religiju određene grupe predstavlja rizik ne samo po sadašnjost već i po kulturnu prošlost i kulturnu budućnost te grupe.

PROPAGANDNE STRATEGIJE I TAKTIKE TERORISTIČKIH GRUPA

Terorista se shvata kao neko ko veoma pažljivo bira i upotrebljava sve metode uz pomoć kojih može steći publicitet na što je moguće više svrsishodan i racionalan način a na kraju odabira strategiju koja mu omogućava dobijanje što je moguće većeg publiciteta.

U okviru terorističkih pisanih materijala kojima se želi pridobiti publicitet možemo razlikovati lična dokumenta kao što su autobiografije, memoari, dnevnici i pisma, i materijal koji je pisan sa predominantnim političko-ideološkim ciljem kao što su pamfleti i proglosti.¹⁹

Teroristi upotrebljavaju stečeni publicitet kako bi ostvarili svoje strateške psihološke ciljeve. Ova strategija može se podeliti na šest kategorija od kojih nijedna nije dominantna, već čine jednu harmoničnom celinu i međusobno su komplementarne. Ona se deli na sledeće kategorije:²⁰

19 Pamfleti i proglosti štampaju se od strane grupa ili pokreta kao jedinstvenih celina i otkrivaju malo ili neotkrivaju ništa od informacija koje se tiču akcija, stavova i motivacija terorista kao pojedinaca. Lična dokumenta, sa druge strane, mogu da otkriju ove informacije. Lična dokumenta poznatih terorista skoro u celosti su pisana u obliku memoara, a ponekad i u obliku autobiografija.

20 Videti: David L. Paletz and Alex P. Schmid, *Terrorism and the Media*, loc. cit., pp. 35-45.

Demonstracija snage pokreta i razotkrivanje slabosti vladajućeg režima je jedan od ciljeva terorista. Teroristi koji se protive vladajućem establišmentu nastoje da demonstriraju svoju snagu kroz akte koji treba da osramote snažnijeg protivnika. Teroristi nastoje da na ovaj način pokažu da imaju mogućnosti da započnu otvorenu oružanu borbu i da je vladajući sistem mnogo slabiji nego što se misli. Psihološki efekat koji se želi postići ovakvim akcijama u potpunosti zavisi od ostvarenog publiciteta.

Upotreba represije od strane vladajućeg režima je važna za teroriste iz nekoliko razloga. Pre svega, ona utiče na mobilizaciju budućih protivnika režima. Drugo, ponekad vladajući režim ode predaleko prilikom sprovođenja protivterorističkih mera. Treće, kroz protivterorističke mere protivnici terorista pokazuju i svoju tamnu stranu koja je u ovom slučaju vidljiva za ostali deo građanstva. Na ovaj način teroristi mogu veoma lako da utvrde koliku podršku u javnosti ima njihova grupa ili pokret.

Demoralizacija protivnika i podizanje morala terorističke grupe i njihovih simpatizera su od ključnog značaja za terorističke grupe. Sprovode se određene akcije koje imaju psihološke efekte na protivničkoj strani, i usmerene su ka istovremenom sniženju protivničkog morala i jačanju sopstvenog samopouzdanja. I u ovom slučaju je publicitet od suštinske važnosti. Da bi se ostvario uticaj na širi krug ljudi, a ne samo na one pojedince koji su bili direktni svedoci određenog terorističkog akta, događaj mora da bude ispraćen od strane masovnih medija.

Pridobijanje ili jačanje simpatija među stanovništvom za pokret kod određenog dela stanovništva koji podržava teroriste ili bar određeni nivo javnih simpatija je od velike važnosti za teroriste. Pritisak javnosti može da uzdrma snagu vladajućeg režima, ali može i da kod vođa terorističkog pokreta stvori osećaj letimiteta. Veliki broj akcija jača podršku pokretu, dok podrška pokretu slabi kada se terorističke akcije sprovode u malom broju ili se uopšte nesprovode.

Radikalizacija stanovništva ili polarizovanje političke situacije da bi se izazvao haos i strah da bi se pokazalo da vlast nema potpunu kontrolu nad haotičnom situacijom može da posluži pojačavanju socijalnog ili etničkog pokreta, da polarizuje različite grupe i da navede određene političke militantne grupe da počnu da upotrebljavaju nasilje.

Nasilje je sastavni deo terorizma, ali nasilje samo po sebi ne predstavlja strategiju. Ukoliko teroristi svoja nasilna dela predstavljaju kao herojska onda imamo mogućnost da jasnije shvatimo stavove članova terorističke grupe, a

sama grupa na taj način stvara strategiju za pridobijanje ljudi za oružanu borbu ili strategiju za održavanje razumevanja i podrške među stanovništvom. Može se zaključiti da psihološki ciljevi igraju veoma važnu ulogu u terorističkim strategijama, a publicitet je veoma važan u ostvarenju ovih ciljeva.

Postoji sedam načina, odnosno kategorija, na koje se deli teroristička taktika koja treba da izazove publicitet. Ovi načini, odnosno kategorije, su:

Činjenje nasilnih akata zbog njihovog izazivanja medijske pažnje nam jasno govori da su teroristi u njihovoj želji da privuku publicitet prinuđeni da samo izvode akcije koje su interesantne za medije. Jedan od očiglednih načina je visok nivo nasilja koje teroristi izazivaju, pa samim tim i veliki broj žrtvava. Drugi način u okviru ove kategorije je upotreba simbolizma. Ukoliko se određeni teroristički akti sprovode na određenom mestu i u određeno vreme koje ima posebno značenje za teroristički pokret ili za državu u kojoj se akcija sprovodi tada će počinjeni teroristički akt izazvati veoma veliku pažnju.²¹ Treći način za privlačenje publiciteta je sprovođenje akcija koje su spektakularne i specifične.²²

Radi dovijama podrške pokreta i u propagandne svrhe teroristi u svojim aktivnostima upotrebljavaju skupove, govore, postere, pamflete, radio stanice, političku literaturu i vozila sa razglasima.²³

Odabir adekvatnog vremena i mesta za sprovođenje akcije je takođe važan instrument. Ova kategorija je veoma blisko vezana sa terorističkim ciljem postizanja maksimalnog psihološkog efekta. Teroristi nastoje da iskoriste veliku koncentraciju medija na određenom području, pa zato sprovode daleko veći broj svojih akcija u gradovima nego u seoskim područjima, jer nasilje koje ima mali broj žrtvava i veliki broj svedoka ima jači efekat nego nasilje koje ima veliki broj žrtvava i mali broj svedoka. U okviru ove kategorije za teroriste je najefikasnije sprovođenje akcija na

21 Nacionalni praznici kao vreme za izazivanje žrtava ili kancelarije stranih avio kompanija kao mesta za sprovođenje terorističkih akcija su uvek bili popularni među teroristima kada su želeli da privuku pažnju medija i javnosti.

22 Takav slučaj bila je akcija koju je sprovela PLO (Palestine Liberation Organization) 1970. godine kada je uspela da kidnapuje tri aviona istovremeno. Ovi avioni dopremljeni su na aerodrom koji se nalazio u pustinji u Jordanu i dignuti su u vazduh pred kamerama.

23 Koliko teroristi ozbiljno shvataju svoje propagandne aktivnosti govori činjenica da teroristička organizacija Šin Fejn (Sinn Féin) ima direktora za javnost. Manje terorističke grupe nemaju posebno specijalizovane sekcije za propagandu.

mestu gde su mediji već okupljeni zbog nekog važnog događaja. U ovom slučaju teroristi ne moraju da stvaraju vesti sami, već mogu da iskoriste publicitet već postojećeg medijskog događaja.

Teroristički akt uvek poziva na objašnjenje. Kako bi se dao smisao inače neobjašnjivom nasilju, terorističke grupe objavljuju proglase ili kominikee.²⁴ Na ovaj način teroristi imaju priliku da objave svoje dobro osmišljene priče, bez pritiska od strane ljudi koji bi ih intervjuisali. Ovo je jasan način koji teroristi koriste da upoznaju populaciju sa idejama terorističke grupe i sa opravdanjem njihove akcije.²⁵

Održavanje kontakata sa novinarima i dozvoljavanje intervjua su posebno privlačni za teroriste jer smanjuju distancu u odnosu na javnost i veoma često su putem intervjua u prilici da daju nezvanične političke izjave a to je naročito izraženo kod intervjua koji se emituju uživo. Novinari i urednici predstavljaju osnovnu vezu između javnosti i terorista i u zavisnosti od prirode kontakta sa novinarima, teroristi će moći da računaju, u manjem ili većem stepenu, na publicitet koji se poklanja njihovim idejama.

Prihvatanje odgovornosti za terorističke akcije možda je najdirektniji način kojim teroristi uspevaju da skrenu pažnju medija na sebe za određene terorističke akte. Posle eksplozije bombe ili nekog drugog terorističkog incidenta, telefonom ili pismeno, teroristička grupa objavljuje javnosti ko je odgovoran. Teroristi najčešće biraju novinske agencije, radio i televizijske stanice da prenesu takve svoje proglase.

Unošenje snažnih simbola u igru se koriste kako bi preneli određenu poruku. Odabir određene osobe kao mete napada može dosta da kaže o ciljevima terorističkog pokreta, kao što dosta može da kaže i samo ime terorističke organizacije. Simboličko značenje može da se poveže sa različitim stvarima. Na primer, sam teroristički akt i način njegovog izvršenja može da nosi određeno simboličko značenje, kao što mesto, vreme ili datum izvršenja tog akta mogu biti povezani sa određenim značenjem.

24 Kominike predstavlja zvanično saopštenje specijalno namenjeno štampi ili javnosti.

25 Proglasi se obično objavljuju na tri načina: Prvi način je objavljivanje proklamacija u gradovima, organizovanje konferencija za novinare, čitanje proglaša tokom suđenja, deljenje pamfleta na nekim javnim skupovima i emitovanje proglaša na ilegalnim radio stanicama. Drugi način je nuđenje medijskim agencijama već pripremljenog kominikea, a zadatak medijske agencije u ovom slučaju je samo da ga objavi. Treći način je zahtev da se kominike objavi ili emituje pod pretnjom nasilja, kao što je moguće ubijanje talaca ili aktiviranje eksplozivne naprave.

Može se odvojiti barem šest mogućih kategorija javnosti čiju pažnju teroristi žele da privuku. Te kategorije su: svetsko javno mnjenje, nacionalna većina u određenoj državi koja se protivi ciljevima terorista, nacionalna manjina ili socijalna klasa u određenoj državi za čije interese teroristi tvrde da se zalažu, vladajući režim koji je direktan protivnik terorista, protivnički pokreti, kako teroristički tako i neteroristički, teroristi i njihove direktne pristalice.

U terorističkoj strategiji mediji mogu da imaju više funkcija: mogu da posluže kao osnova za širenje i kao primer ratne propagande, mogu da pomognu u prikupljanju informacija i kao podrška u spoljnjem svetu za ilegalne organizacije, mogu da usmere ili preusmere određenje odgovornosti koje vodi kao mogućoj legitimizaciji terorističkog nasilja kroz uporno prebacivanje odgovornosti u okviru terorističkih kominikea, mogu da pruže veliku pomoć prilikom pretnji ili ucena treće strane.

Postoje i određeni slučajevi zloupotrebe medija od strane terorista. Neki od takvih slučajeva su: osnaživanje efekta zastrašujućih događaja prenošenjem tih efekata dalje putem masovne publike kao da je ta publika bila na mesto događaja terorističkog akta, pritiskanje nacionalnog i međunarodnog javnog mnjenja da saslušaju terorističke zahteve i da ih uvrste u javnu agendu, izazivanje neadekvatnog straha kod protivnika putem medijskog preuveličavanja snage terorističke grupe, pomažući na taj način terorističkoj organizaciji u stvaranju mita o njoj, najavljuvanje predstojećih akcija, navođenje javnosti na akcije protiv vlade, sticanje pozitivnog publiciteta kroz ciljeve naznačene u proglasima, a koji se iskazuju kroz oslobađanje talaca, sticanje publiciteta dozvoljavanjem ekskluzivnih intervjua na tajnim skrovištima, izazivanje nasilnih događaja za osnovnom svrhom da o njima izveste masovni mediji a sa ciljem da se stvori, putem kopiranja takvih događaja, lančani efekat, širenje identifikacije sa terorističkom grupom koje se nudi njihovim simpatizerima unutar masovne publike i na taj način iniciranje sličnih akata

TERORISTI I MEDIJI

Mediji su postali glavno bojište u današnjoj borbi za političku moć jer su oni u stanju da rukovode percepcijom i lidera i širokih narodnih masa.

Kako mediji prezentuju svoje vesti zavisi od dve grupe faktora. Prvo, u pitanju su tehnička pitanja kao što je pristup izvoru informacija, oblik vesti i

vremensko ograničenje. Drugo, postoje i političke vrednosti nadređenih osoba u medijima i obim državne cenzure.

Postoje značajne razlike u načinu na koji mediji oslikavaju terorizam, ali određeni obrasci se mogu uočiti. Prvo, terorizam obično dobija obimno medijsko pokrivanje predstavljanjem terorističkog nasilja putem užasavajućih slika na TV-u i fotografija u štampi, kao što su slike leševa, sahrana, ožalošćenih rođaka i uništavanja objekata.

Ovaj fenomen je vezan za stalnu želju medija za dramatičnim slikama a intervjui sa liderima lokalne zajednice dodatno jačaju negativan pogled na terorističko nasilje. Pošto teroristi nastoje da izazovu što veću pažnju, objekat njihovih akcija u propagandnom smislu je neprijateljska javnost ili posmatrači koji ne veruju u njihove ciljeve.

Terorističke grupe sprovode svoje kampanje u društvima gde je motiv zbog koga se bore dobro poznat. Obično se događa da terorističko nasilje postaje značajnije pitanje za javnost nego što je to teroristički cilj.

Najjednostavnije objašnjenje nivoa zabrinutosti od strane javnosti je da je ona direktno povezana sa količinom terorizma, odnosno više terorizma izaziva veću zabrinutost i obrnuto. Naglašavanjem terorističkog nasilja pre nego terorističkih motiva, mediji određuju kako će javnost primiti ovo pitanje terorizma a u većini društava u kojima je prisutna podrška terorizmu od strane lokalnih grupa javnost je najčešće upoznata sa političkim ciljevima i ideologijom terorista.

Uloga medija je najvažnija je u situacijama gde javnost ima veoma malo neposrednog iskustva sa teroristima ili znanja o motivima terorista. Javno mnenje zato stvara virtuelnu tabula razu na kojoj mediji mogu raditi na način koji oni žele, pa se može predvideti da će javna percepcija terorizma biti u skladu sa medijskim oslikavanjem terorizma.

U prevenciji prelaska iz potencijalnog u stvarni terorizam moguća pozitivna uloga medija je veoma važna. Mediji mogu da pomognu u sprečavanju nastajanja terorizma kroz prezentaciju dobre informisanosti o određenim temama, kao i kroz skretanje pažnje javnosti na ciljeve i ideje manjinskih grupa u društvu.

Odnos između vlade i medija treba da bude zasnovan na zajedničkoj želji da se efikasno izbori sa terorizmom, jer su danas i novinari postali meta pretnji, otmica i atentata. Informacije koje se dostavljaju medijima treba da budu takve da se u potpunosti razotkrije psihologija, kao i ciljevi, terorista, i to na način koji ide na ruku vladajućem režimu.

TERORIZAM POSLE 11. SEPTEMBRA I ULOGA MEDIJA U NJEGOVOM SPREČAVANJU

Sve do 11. septembra 2001. terorizam je zanemaran kao značajna opasnost zbog toga što je globalni terorizam ranije odnosio mnogo manje života. Bez obzira na ovu činjenicu terorizam je privlačio veliku pažnju jer su spektakularne terorističke akcije uvek izazivale snažan šok, potpomognut publicitetom u medijima.

Konvencionalno viđenje terorizma kao retke i udaljene pretnje po ljudska bića i bezbednost dovedeno je u pitanje događajima od 11. septembra koji su primorali ljude da preispitaju značenje terorizma i njegovu ranije marginalnu pretnju po globalnu stabilnost.

Terorizam posle 11. septembra odvija se, bar naizgled, na načine koji su bez presedana u skorijoj prošlosti, a na sam terorizam više se ne gleda kao na nešto što predstavlja marginalnu pretnju u drugim zemljama. Sam 11. septembar značajan je po tome što predstavlja uvođenje novih metoda i pravila u stari oblik borbe koju vode slabi protiv jakih, ali koju sada vode ideološki teroristi sa velikim ambicijama na transnacionalnom planu sa ciljem da promene međunarodni status kvo (*status quo*).

Pre 11. septembra osnovni cilj sprovođenja terorističkih akcija bio je izazivanje publiciteta i pridobijanje simpatija za terorističke ideale i postojalo je shvatanje da cilj terorista nije veliki broj poginulih nego veliki broj gledalaca. Posle 11. septembra postalo je jasno da to više nije slučaj, odnosno cilj terorista više nije bio samo promena politike protivničke strane, već i veliki broj poginulih.

Ono što je danas drugačije jeste to da je novo doba terorizma:²⁶ globalno, odnosno granice više ne predstavljaju ograničenje za sprovođenje terorističkih aktivnosti; letalno, jer je došlo do promene taktike prilikom ostvarenja terorističkih akata, odnosno cilj nije više samo uznemirenje javnosti i sticanje publiciteta, već teroristi napadajući ciljeve naseljene civilima nastoje da izazovu što veći broj civilnih žrtava kako bi izazvali strah kod što većeg broja ljudi; potpuno novi način planiranja po obimu, razaranju i koordiniranju napada od 11. septembra; vođeno od civila bez kazne od strane države na način koji briše granice između terorizma i objavljenog rata između država; oslonjeno na najrazvijeniju tehnologiju savremene civilizacije u razaranju koje se sprovodi uz pomoć

26 Videti: Čarls Kegli i Judžin Vitkof, *Svetska politika*, op. cit., str. 628-632.

najsavremenijih tehnoloških sredstava, organizuju ga transnacionalne nedržavne organizacije uz pomoć terorističkih mreža koje se nalaze u raznim zemljama širom sveta putem do sada neviđenih nivoa komunikacije i koordinacije; sprovode ga fanatični teroristi koji nastoje da izazovu što veće krvoproliće bez mogućnosti postizanja kompromisa i koji su prilikom izvršenja terorističkih akata spremni da žrtvuju i svoj život; vođeno mržnjom, odnosno željom terorista da meta bude izložena što većoj patnji zbog vrednosti za koje se zalaže.

Američka borba protiv terorizma je jedan od najboljih skorijih primera ponovne upotrebe propagande u konfliktim situacijama, ali na novim osnovama. Od 11. septembra Bušova administracija je upotrebila fundamentalno razlikovanje koje se koristi u konfliktima između dve sile kao što je dualitet, odnosno razlikovanje dobro-zlo i bezbednost-ugroženost, uz slanje poruke da je suština američkog vojnog angažovanja "sveta" obaveza širenja slobode, dok u isto vreme ne postoji otvaranje teme razlike u mišljenjima.

Ipak, loše vesti iz Iraka oslabile su ovu poruku i poslale drugačiju sliku u inostranstvo. Nasuprot greškama koje su dovele do toga da se američki rat protiv terorizma od strane određenih grupa u svetskom javnom mnjenju shvati kao krstaški rat, administracija SAD je brzo uvidela značaj podrške američkom shvatanju konflikta širom sveta.

Nekoliko meseci posle 11. septembra, Šarlot Birs, jedan od pionira u oblasti strategije brendiranja, koja je pre toga vodila Odžailvi i Meiter (Ogilvy & Mather) i Dž. Volter Tompson (J. Walter Thompson), dve marketinške firme koje su među najvećim u svetu, imenovana je za Podsekretara za javnu diplomatiju i javno mnjenje. Nakon imenovanja Šarlot Birs Državni sekretar Kolin Pael je objasnio njenu ulogu ovim rečima: "Mi prodajemo proizvod. Nema ničeg lošeg u tome da se angažuje neko ko zna kako da nešto proda. Nama je potreban neko ko može da ponovo učini prepoznatljivom američku politiku".²⁷

Administracija je uradila upravo to, preuzela je kampanju "Brend Amerika" na Bliskom Istoku. Među inicijativama Birsove bilo je atraktivnih brošura koje su prikazivale nesreću koja se dogodila 11. septembra i kampanja "Zajedničke vrednosti" koja se sastojala od kratkih video snimaka koji su prikazivali život muslimana u Sjedinjenim američkim državama. Na

²⁷ Eric Brahm, "Propaganda", Beyond Intractability, Internet: <http://www.beyondintractability.org/essay/propaganda/?nid=6791> 22/09/2008.

taj način prikazivana je kultura jednakosti u Sjedinjenim američkim državama sa ciljem da se pokaže kako su Sjedinjene američke države pogrešno shvaćene i zato nepravedno napadnute. Ovi snimci prikazivali su uspješne muslimane i nastojali su da osnaže svoju autentičnost prikazivanjem muslimana kako obavljaju tradicionalne aktivnosti. Na ovaj način SAD su naročito nastojale da utiču na mlade Arape.

Mediji u borbi protiv terorizma trebalo bi da imaju tri glavna cilja: objavljivanje istinite i medijski privlačne priče, prezentovanje inostranstvu ciljeva SAD i njenih saveznika iz NATO pakta i prenos stavova ljudi iz islamskih zemalja američkoj i britanskoj publici.²⁸

Prvi cilj medija na Zapadu je da ponude istinitu priču koja će biti privlačna za javno mnjenje ne samo na Zapadu, već i u ostalim delovima sveta i da ta priča sadrži nešto novo. Priča koju mediji treba da ponude mora da bude interesantna kako bi privukla pažnju, ali ne na način koji bi uticao na porast panike i ksenofobije. Ona bi sadržala intervjue sa porodicama žrtava, detaljne reportaže o tokovima istrage i mišljenja raznih zvaničnika koji bi problem sagledali iz različitih uglova.

Mediji često definišu suštinu priče terminima njihovog gledališta. Američki i britanski mediji smatraju njihovo gledalište grupom koja govori engleski jezik, najčešće domaće stanovništvo, koje deli vrednosti zapadne kulture. U stvari, gledalište američkih i britanski medija je daleko šire, jer su mediji u mnogim državama sveta ograničene delovanjem njihovih država ili dovoljno siromašne da nisu u stanju da ponude svoje izveštavanje iz sveta.

Upravo je drugi zadatak medija sa Zapada da deluju kao svetski mediji i da u momentima kriza budu neko ko će dati objašnjenje na jedan neutralan i građanski način.

Treći cilj medija na Zapadu je da publici u svojim zemljama na pozitivan način predstave situaciju u inostranstvu, odnosno ciljeve za koje se bore zemlje okupljene oko SAD, kao i njihove rezultate na terenu.

Pre nego što su započeli napadi na Afganistan, građenje koalicije počelo je na nivou vlada država, ali mediji sa svoje strane nisu uspeli da ostvare istu stvar na nivou javnog mnjenja zapadnih zemalja.

Što se tiče javne diplomatije, postoji shvatanje da je ona veoma korisno sredstvo kojim se može uticati na omladinu koja je izgubila nadu u bolje

28 Videti: Roxane Farmanfarmaian, "The Media and the War on Terrorism: Where Does the Truth Lie?", *Cambridge Review of International Affairs*, vol. 15, no. 1, 2002, pp. 159-163.

sutra, naročito u arapskom svetu isticanjem ideologije suprotne ekstremizmu. Majkl Meklilan, savetnik za javnu diplomatiju američke ambasade u Dublinu, definiše javnu diplomatiju kao: „strateško planiranje i stvaranje informativnih, kulturnih i obrazovnih programa od strane zemlje koja brani određeni stav kako bi se u zemlji ili zemljama koje su joj ciljna grupa uticalo na mišljenje javnosti što političkim liderima omogućava da donose odluke u korist prve zemlje i njenih spoljnopolitičkih ciljeva.”²⁹ Ipak, može se reći da američka propaganda nije ostvarila svoj maksimum u kritičnim područjima kao što je Irak.

Da bi se postigao uspeh u oblasti javne diplomatije političari i kreatori spoljne politike velikih sila moraju razumeti da je javna diplomatija jedan dugotrajan proces koji zahteva dobru organizaciju i bolje kanalisanje određene strategije.

ZAKLJUČAK

Terorizam kao način ratovanja nikada neće uspeti da se izjednači sa klasničnim oblicima vojnog ratovanja, ali će, u propagandnom smislu, uvek biti jedan od najjačih propagandnih oblika delovanja. Teroristički akti ne mogu da postignu mnogo kada je u pitanju uništavanje neprijateljske vojne sile ili slabljenje ekonomije, ali će, kada je u pitanju privlačenje medijske pažnje, ostati bez premca.

Otvorenost medija zapadnih društava i njihova želja da podignu nivo svoje gledanosti osigurava terorističkim grupama prenošenje željenih poruka.

Teroristički akti koji ne bi bili medijski zastupljeni izgubili bi svoju svrhu i ostali bi bez smisla, jer osnovna svrha izvršenja terorističkog akta nije nanošenje štete, već izazivanje straha i prenošenje određene poruke. Naravno, nije neophodno prekinuti izveštavanje o izvršenim terorističkim aktima, već je neophodno da mediji pruže gledalištu jednu širu priču o korenima terorizma i njegovim negativnim aspektima, odnosno o nepotrebnosti i štetnim aspektima upotrebe nasilja da bi se postigao određeni politički cilj.

Dakle, teroristička borba odvija se pre svega putem medija, pa je zato neophodno i borbu protiv terorizma u velikoj meri voditi putem medija. Cilj medijske borbe protiv terorizma je doseganje javnog mnjenja u zemljama iz

²⁹ Michael McClellan: “Public Diplomacy in the Context of Traditional Diplomacy”, Public Diplomacy Web Site, Internet: <http://www.publicdiplomacy.org/45.htm> 12/08/2009.

kojih potiču određene terorističke grupe ili iz kojih sami teroristi vode poreklo. Svrha medijske borbe protiv terorizma u ovim zemljama je jačanje stavova javnog mnjenja u pravcu neslaganja sa terorističkim aktima i onemogućavanje logističke i političke podrške teroristima.

U borbi protiv terorizma javna diplomatija ima svrhu da uspostavi kontakt između javnog mnjenja zemalja iz kojih potiču teroristi i vlada država koje vode borbu protiv terorizma. U ovom smislu, cilj javne diplomatije je otvorenost društava iz kojih potiču teroristi za sve informacije, pa i za informacije koje dolaze iz zapadnih zemalja, kako bi javno mnjenje u tim zemljama steklo jasnu sliku o razaranjima koje proizvode teroristički akti i besmislenosti terorizma. Javna diplomatija treba da stanovništvu ovih zemalja predstavi zapadne zemlje čime bi se onemogućio monopol nad informacijama koji imaju teroristi u ovim zemljama i na taj način prekinulo regrutovanje novih članova i pristalica terorističkih grupa. U svakom slučaju, terorizam, za sad, ostaje sredstvo borbe slabih koje ima i snažne propagandne efekte, a javna diplomatija se još uvek razvija kao sredstvo koje treba da eliminiše ili oslabi osnove nastanka terorizma i razvoja terorističkih grupa.

LITERATURA

1. Brahm, Eric, "Propaganda", Beyond Intractability, Internet: <http://www.beyondintractability.org/essay/propaganda/?nid=6791> 22/09/2008.
2. Bueno de Mesquita, Ethan and Dickson, Eric S., "The Propaganda of the Deed: Terrorism, Counterterrorism, and Mobilization", *American Journal of Political Science*, vol. 51, no. 2, April 2007.
3. Cairns, Ed, "Interpreting and Responding to Terrorism", The Society for the Study of Peace, Conflict & Violence: Peace Psychology Division of the American Psychological Association – Division 48, Internet: <http://www.webster.edu/peacepsychology/terrorismstatement.html> 23/09/2008.
4. Farmanfarmanian, Roxane, "The Media and the War on Terrorism: Where Does the Truth Lie?", *Cambridge Review of International Affairs*, vol. 15, no. 1, 2002.
5. *Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*, Internet: http://www.integranet.un.org/preventgenocide/rwanda/text-images/Geneva_CivilPersons 20/07/2009.
6. Hofman, Brus, *Unutrašnji terorizam*, Narodna knjiga i Alfa, Beograd, 2000.

7. Kegli, Čarls i Vitkof, Judžin, *Svetska politika*, Centar za studije Jugoistočne Evrope, Beograd, 2004.
8. Kurmon, Bartelemi i Ribnikar, Darko, *Asimetrični ratovi*, Novinsko-izdavački centar "Vojska", Beograd, 2003.
9. Latter, Richard, "Terrorism and the Media: Ethical and Practical Dilemmas for Government, Journalists and Public", *Wilton Park Papers I*, 1988.
10. Lutz, James M. and Lutz, Brenda J., *Global Terrorism*, Routledge, 2004.
11. McCauley, Clark R., "The Psychology of Terrorism", Social Science Research Council, Internet: <http://www.ssrc.org/sept11/essays/mccauley.htm> 23/09/2008
12. McClellan, Michael, "Public Diplomacy in the Context of Traditional Diplomacy", Public Diplomacy Web Site, Internet: <http://www.publicdiplomacy.org/45.htm> 12/08/2009.
13. Norris, Pippa, Kern, Montague and Just, Marion, *Framing Terrorism: The News Media, The Government and the Public*, Routledge, New York, 2003.
14. Paletz, David L. and Schmid, Alex P., *Terrorism and the Media*, Sage Publications, Inc., Newbury Park, 1992.
15. Rot, Nikola, *Psihologija ličnosti*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1985.
16. Whittaker, David J., *Terrorists and Terrorism in Contemporary World*, Routledge, New York, 2004.
17. Whittaker, David J., *The Terrorism Reader-Second Edition*, Routledge, 2003.
18. Winter, Bill, "Media Taken to Task for Terrorism Coverage", *American Bar Association Journal*, December 1980, vol. 66.

Aleksandar JAZIĆ

TERRORIST PROPAGANDA AND THE ROLE OF MEDIA

ABSTRACT

The author considers the basic elements of terrorist propaganda and targets terrorist groups wish to achieve by informing mass media on their acts. In the field of propaganda, they endeavour to point to their presence, objectives and positions by committing certain acts. Every terrorist act is planned so to make its symbolism clearer pointing to the positions of terrorists on some political issue. In order to commit a successful terrorist act it is necessary to carry out a long-term planning in the sphere of propaganda. For that purpose terrorists apply various strategies and tactics. The information of the public in some country on the committed terrorist act is the basic objective of terrorist groups. For this reason they attempt to, above all, attract attention of mass media. In the field of information, terrorism could be best fought by the establishment of co-operation between the government and media that should exchange information. This also implies that media should be more involved in the public diplomacy.

Key words: propaganda, terrorism, political objectives, 11 September, mass media, USA, public diplomacy.